

Систематизація функцій банківської діяльності в сучасних умовах

Наталія Степанівна Меда,
доцент кафедри банківської справи
Інституту магістерської та післядипломної освіти
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук

Анотація. Розглянуто теоретичні положення щодо визначення функцій банківської діяльності. Проаналізовано погляди зарубіжних і вітчизняних учених щодо виокремлення функцій банківської системи та уточнено функції, які виконує банківська діяльність; за їх допомогою окреслено вплив банківської діяльності на розвиток вітчизняної банківської системи та економіки загалом. Здійснено систематизацію функцій банківської діяльності.

Ключові слова: банківська діяльність, функція банківської діяльності, класифікація функцій банківської діяльності, класифікаційні ознаки, систематизація.

Сутність банківської діяльності проявляється через реалізацію нею певних функцій, систематичне виконання яких і створює той фундамент, на якому базується робота як окремого банку, так і банківської системи загалом, а переплітаючись між собою, вони створюють потужну базу фінансового розвитку країни. Сучасний період розвитку банківництва та економіки України потребує чіткого визначення орієнтирів подальшого сталого піднесення, тому важливо чітко визначити функції, за допомогою яких найефективніше здійснюватиметься банківська діяльність з урахуванням основних тенденцій розвитку світових і національних фінансових ринків, змін настроїв і побажань основних суб'єктів ринку – споживачів капіталу та інвесторів. Визначення функцій банківської діяльності і правильне їх тлумачення призводить до найбільш повного розуміння її суті й ролі в ринковій економіці.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі досить широко розглядаються питання, пов'язані з дослідженням теоретичних і методологічних засад функціонування банківської системи. Розглядом питань, пов'язаних із дослідженням поняття, функцій та структури банківської системи, займалися: О. І. Барановський, О. В. Васюренко, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюк, О. А. Кириченко, О. А. Костюченко, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, П. Роуз, М. І. Савлук, Т. С. Смовженко та інші.

Однак класифікація функцій банківської діяльності залишається дискусійною. Більшість учених систематизують функції банків чи функції банківської системи загалом, а функції банківської діяльності науковці подають єдиним переліком, без використання будь-яких класифікаційних ознак. Такий підхід, на наш погляд, не завжди забезпечує чіткість і взаємопов'язаність системи функцій, за допомогою якої стає можливим розкриття функціональне призначення банківської діяльності в Україні.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розкрити функціональне призначення банківської діяльності в Україні в посткризових умовах, а зокрема уточнити функції, які виконує сучасна банківська діяльність, і за їх допомогою окреслити її вплив на розвиток ві-

тчизняної банківської системи та економіки загалом. Для досягнення мети в цій статті здійснено поділ функцій банківської діяльності за певними класифікаційними ознаками, що дає змогу більш ґрунтовно оцінити її значення для вітчизняної економіки.

Перш ніж перейти до розгляду поняття «функції банківської діяльності», слід дослідити значення самої категорії «функція». Слово «функція» (від лат. *functio* – виконання, здійснення) означає обов'язок, коло або вид діяльності, призначення, роль [1, с. 124].

Поняття «функція» у банківській справі є багатоаспектним. Розрізняють функції банківської системи, функції Національного банку України, функції банківських установ, їхніх структурних підрозділів і функції окремих посадових осіб. Проте немає єдиного підходу до визначення функцій банківської діяльності, хоча це питання є важливим, адже дає змогу розкрити функціональне призначення банківської діяльності в сучасних умовах. Це зумовлює необхідність певної систематизації (класифікації) функцій банківської діяльності.

У науковій літературі по-різному трактується теоретичне поняття «функція банківської діяльності». Більшість науковців, досліджуючи це поняття, особливий акцент роблять на функціях банків чи функціях банківської системи загалом.

Однак, на нашу думку, функція банківської діяльності – більш складне явище, ніж функція банку чи банківської системи. Функція банківської діяльності, на відміну від функції банку, характеризує банк як абстрактну економічну структуру з макроекономічних позицій, з позицій її місця в економічній системі взагалі і впливу на все економічне середовище, в якому банк функціонує, а також і одночасно враховує мікрорівень, характеризуючи залежність діяльності всередині банку від зовнішніх умов.

Для того, щоб підтвердити наведений вище нами висновок і виокремити функції банківської діяльності, розглянемо наявні науково-методичні підходи до визначення функцій банків і банківської системи загалом. Так, до функцій банківської системи науковці відносять види банківської діяльності, що

характеризують її роль в економіці країни, окреслюють її місце в економічній системі. Так, за твердженням професора О. В. Дзюблюка, до функцій банківської системи слід віднести такі: посередництво у кредиті, посередництво у платежах і випуск кредитних грошей [2, с. 55–60]. Автори підручника «Банківський менеджмент» пишуть, що «...однією з найважливіших функцій системи комерційних банків є управління грошовим обігом у країні, що здійснюється спільно з центральним банком країни за допомогою кредитних операцій» [3, с. 19]. Досить поширеним у науковій літературі є підхід, згідно з яким основними функціями банківської системи є: створення грошей і регулювання грошової маси; трансформаційна функція; стабілізаційна функція [4; 5]. Таким чином, до функцій банківської системи фактично відносять, на нашу думку, функції банківської діяльності, оскільки, власне, вони і є доказом її ролі, призначення в економічній системі.

Під час аналізу науково-методичних підходів щодо визначення функцій банків нами встановлено, що їх характеризують в основному як певний вид діяльності банку (стосовно лише окремого економічного суб'єкта), тобто на мікрорівні, однак трапляються і підходи, за якими функції банків окреслені як види банківської діяльності, що характеризують її роль в економіці країни. Зокрема, до основних функцій банківських установ економісти-дослідники відносять: депозитно-кредитну, розрахункову та емісійну функції [6, с. 46]. Пітер Роуз виділяє дев'ять функцій сучасного банку: кредитна, функція інвестиційного планування, функція платежів і розрахунків, ощадна, функція управління потоками готівки, функція

банківського інвестора (андерайтера), брокерська, страхування і трастова [7, с. 279–281]. У свою чергу, О. В. Васюренко зазначає, що в агрегованому варіанті банки виконують три основні функції: платіжно-розрахункову, ощадно-капіталотвірну і кредитно-інвестиційну. З. Васильченко до функцій банків відносить такі: акумуляція грошових засобів, регулювання грошового обігу та організація платіжного обороту [8, с. 20]. Німецький науковець Гюнтер Асхауер виділяє такі функції банків як кредитних установ: трансформація строків; трансформація розмірів грошових сум; трансформація ризику [9, с. 11].

Узагальнюючи наявні теоретичні підходи до класифікації функцій банківської системи загалом та окремих банківських установ зокрема, робимо висновок про те, що функції банківської діяльності повинні: бути обумовлені її завданнями; мати об'єктивний характер; повинні бути відносно самостійними; бути спрямованими на розкриття її ролі, призначення в економічній системі.

Ураховуючи вищенаведене, ми розробили класифікацію функцій банківської діяльності за найбільш суттєвими, на нашу думку, ознаками (рис.). Класифікацію розроблено з метою вирішення стратегічних цілей банківської діяльності, а саме розкриття функціонального призначення банківської діяльності в Україні в сучасних умовах.

Розглянемо запропоновану класифікацію функцій банківської діяльності детальніше.

Щодо спрямованості на вирішення основних цілей і завдань банківської діяльності, ми виділили такі групи функцій: акумуляційна; трансферна, трансформаційна.

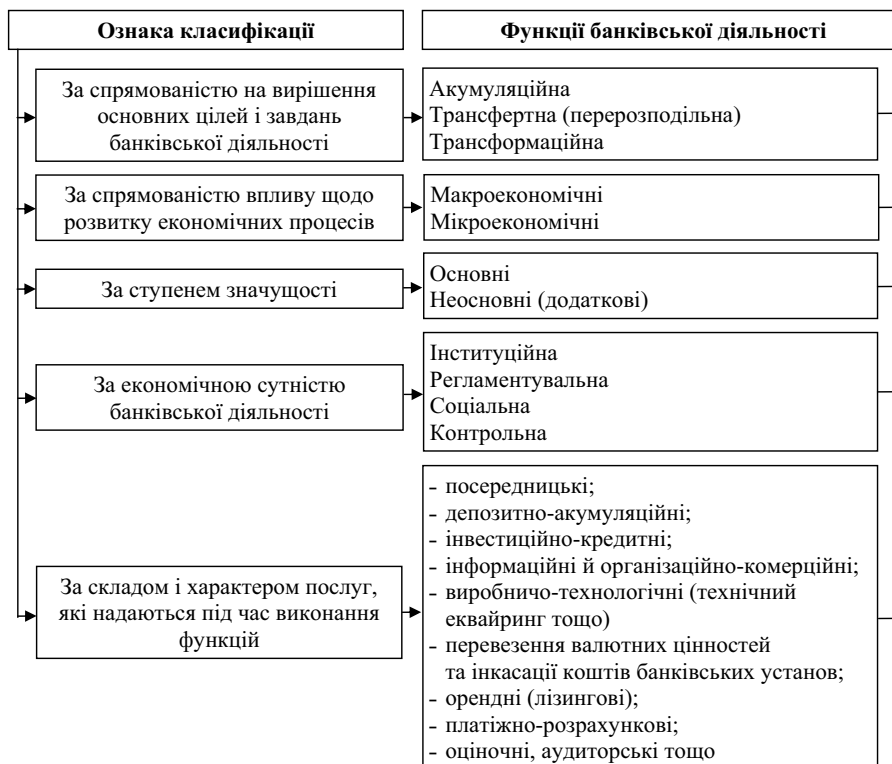

Рис. Класифікація функцій банківської діяльності

Примітка. Авторська розробка

Акумуляційна функція банківської діяльності полягає в мобілізації грошових доходів і заощаджень та перетворенні їх у реально діючий капітал, що становить основу для виконання нею трансфертної функції. Трансфертна (перерозподільна) функція банківської діяльності пов'язана із трансформацією заощаджень і накопичень у капітал як один з факторів виробництва, а також із трансформацією обсягів, строків фінансування і напрямів руху капіталів відповідно до потреб суб'єктів господарювання та економіки в цілому.

При дослідженні банківської діяльності варто визначити функції, що підкреслюють її вплив на розвиток національної економіки, у тому числі й на розвиток окремої банківської установи. За нашим підходом, доцільно виділити дві групи таких функцій – це мікроекономічні і макроекономічні функції.

Зокрема, під мікроекономічними функціями розуміємо функції, які характеризують призначення і роль банківської діяльності у процесі розвитку окремої банківської установи. Макроекономічні функції підкреслюють роль банківської діяльності в розвитку економіки країни.

До мікроекономічних функцій банківської діяльності, на наш погляд, доцільно віднести такі (див. рис.): функція формування прибутку, функція забезпечення банківських операцій, функція економічної безпеки, посередницька функція.

До макроекономічних функцій банківської діяльності відносимо такі функції:

- 1) функція створення грошей і регулювання грошової маси (емісійна);
- 2) функція забезпечення економічного зростання;
- 3) інтеграційна функція.

Ключовою функцією банківської діяльності є її здатність впливати на кількість грошей в обігу відповідно до потреб економіки. Функція створення платіжних засобів підкреслює важливу роль банківської діяльності в забезпеченні розвитку національної економіки: грошова маса здійснює значний вплив на стабільність грошової одиниці та на ефективність виробництва й обігу товарів.

Особливість банківської діяльності полягає в тому, що вона пов'язана з високим рівнем ризику, адже у процесі її здійснення банки в основному оперують коштами своїх вкладників, інвесторів, позичальників і тому повинні вчасно і повною мірою відповідати за своїми зобов'язаннями. У зв'язку з цим банківська діяльність виконує і стабілізаційну функцію, яка проявляється через дотримання вимог законодавчих актів, які її регламентують.

Функція забезпечення економічного зростання полягає в тому, що банківська діяльність сприяє розвитку не тільки банківської системи, а й економіки країни. Інвестиції в банківську систему внаслідок здійснення банківської діяльності сприяють розвитку реального сектору економіки і підвищенню економічного зростання країни загалом. Окрім цього, банківська діяльність приносить на вітчизняний ринок нові технології, нові стандарти ведення бізнесу, сприяє розширенню спектра банківських послуг тощо.

Інтеграційна функція банківської діяльності сприяє інтеграції країни у світовий фінансовий простір, вихід на міжнародні ринки та національні ринки зарубіжних держав. За допомогою інтеграційної функції з'являється можливість сприяння залученню іноземних капіталів у країну і забезпечується розвиток національної банківської системи та економіки.

Вагоме місце посідає поділ функцій банківської діяльності на основні і неосновні (додаткові). Звичайно, такий поділ дуже умовний. Кожна функція банківської діяльності є об'єктивно необхідною. Однак на різних етапах розвитку банківської діяльності можливе виділення пріоритетних напрямів, на яких варто зосередити увагу в першу чергу. Ці напрями стають для банківської діяльності основними.

Основні функції – це найзагальніші, найважливіші напрями банківської діяльності зі здійснення стратегічних завдань і цілей, що постають перед нею в певний історичний період. Основні функції банківської діяльності містять безліч інших її функцій, іменованих неосновними функціями. Останні як структурні складові основних функцій являють собою напрям банківської діяльності з виконання її завдань у конкретній, вузьчій сфері банківської діяльності. Особливої уваги заслуговує положення про системний характер основних функцій. Очевидно, що для основної функції як для системи характерним є зв'язок і відносини між утворювальними її елементами, якими і є неосновні функції. Деякі неосновні функції виділяються в самостійні напрями банківської діяльності, одержуючи статус основних функцій, а окремі з основних можуть перетворитися в неосновні чи взагалі зникати.

До основних функцій банківської діяльності традиційно ми віднесли депозитно-аккумуляційну функцію; кредитну функцію; платіжно-розрахункову функцію та емісійну функцію. До неосновних на сучасному етапі розвитку банківської системи можуть бути віднесені такі функції, як функції перевезення валютних цінностей та інкасації коштів банківських установ, розповсюдження платіжних карток, видачі готівки, технічного еквайрингу, побудови системи внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту. Варто зазначити, що в посткризовий період популярною стала тенденція передання неосновних функцій банківської діяльності на аутсорсинг [10], що дає банкам можливість значно скоротити затрати на ведення бізнесу.

Беручи до уваги теоретичні розробки наявних наукових досліджень і законодавчі положення стосовно функцій банківської системи за умови максимального врахування економічної сутності банківської діяльності, ми виділили такі її функції.

1. Інституційна (функція формування та розвитку інституційного середовища). Формування інституційного середовища забезпечується банківською діяльністю через визначення правил гри для учасників банківського ринку. Визначальна роль у цьому належить процесу розробки, ухвалення і реалізації законодавчих та нормативно-правових актів. Інституційна функція банківської діяльності покликана забезпечувати розвиток конкурентного середовища в банківстві, рівноправність учасників банківського

ринку всіх форм власності, вільне входження і вихід із цього сегмента ринку.

2. Регламентувальна (функція регулювання банківської діяльності та реалізації регуляторної політики). Ця функція передбачає здійснення регламентації процесу організації банківського бізнесу, регулювання діяльності банків на кредитному, валютному та фондовому ринках. Згідно із Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторну функцію здійснює Національний банк України.

3. Соціальна (функція забезпечення соціальної допомоги і захисту прав учасників банківського ринку). Соціальний аспект банківської діяльності проявляється: у стимулюванні реалізації банками пільгових програм кредитування для незахищених верств населення (багатодітних сімей; неповносправних громадян; ветеранів війни, інвалідів дитинства, пенсіонерів

тощо); в організації розробки програм фінансової підтримки сектору малого і середнього бізнесу, підприємців – фізичних осіб, фермерів; в активізації розвитку іпотечного кредитування, зокрема молодіжного іпотечного кредитування тощо.

4. Контрольна функція банківської діяльності полягає у виявленні порушень чинної законодавчої та нормативно-правової бази і забезпеченні адекватного реагування наглядових структур щодо застосування заходів впливу до порушників. Контрольна функція реалізується через банківський нагляд, податковий аудит, державний господарський контроль, контроль силових структур, фінансовий моніторинг.

Отже, проведений функціональний аналіз банківської діяльності засвідчив, що вона покликана виконувати функції, які сприяють розвитку не тільки окремого банку, а й банківської системи та економіки країни загалом.

Список використаних джерел

1. Рульєв В. А., Гуткевич С. О. Менеджмент: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
2. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. – Львів: Поліграфкнига, 2000. – 512 с.
3. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.
4. Костюченко О. А. Банківське право: Підручник. – К.: Атіка, 2011. – 332 с.
5. Гроші і кредит. Підручник. – 4-те вид., перероб. і допов. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.; За заг. ред. М. І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
6. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.
7. Роуз П. Банковский менеджмент: Пер. с англ. – М.: Дело, 2001. – 411 с.
8. Васильченко З. Методологічні аспекти дослідження сутності банківських установ як фінансових посередників // Банківська справа. – 2008. – № 4. – С. 11–23.
9. Введение в банковское дело: Учеб. пособие: Пер. с нем. / Общ. ред. Гюнтера Асхауэра. – М.: Научная книга, 2006. – 629 с.
10. Арутюнов А. Юридический аутсорсинг в банковской сфере [Электронный ресурс] / IV практическая конференция Ассоциации региональных банков России «Аутсорсинг в банковской сфере» (Москва, Президент-Отель, 31.03.2010 г.). – Режим доступа: <http://viperson.ru/wind.php?ID=623836>.

Summary. The theoretical position to determine the functions of banking. The views of foreign and domestic scholars regarding separation of banking functions and specifies the functions that perform banking activities; for them to outline the impact of banking on the development of the banking system and the economy as a whole. Done systematization function of banking.

Keywords: banking, banking function, the classification of functions of banking, classifications, systematization.